

कलिंगड लागवड

श्रीमती. आम्रपाली गुंजकर
कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक
अखिल भारतीय समन्वयीत कोरडवाहू शेती संशोधन प्रकल्प, परभणी

श्री. सुमित सुर्यवंशी
रंग प्रोफेशनल - I

महाराष्ट्रात कलिंगडाची लागवड अंदाजे ६६० हेक्टर क्षेत्रावर केली जाते. महाराष्ट्रात कलिंगड उन्हाळी हंगामात नदीच्या पात्रात तसेच बागायती पीक म्हणून घेतले जाते. कच्च्या कलिंगडाची भाजी तसेच लोणच्यासाठी उपयोग केला जातो. कलिंगडाच्या रसाचे सरबत उन्हाळ्यात फार चविष्ट व थंडगार असते. कलिंगडमध्ये जीवनसत्व अ, जीवनसत्व ब आणि जीवनसत्व क व पोटॅशियम हे मुबलक प्रमाणात असते. लाइकोपीन नावाच्या अँटीऑक्सिडंट देखील कलिंगडमध्ये आहे, ज्यामुळे त्याचा लाल रंग येतो. कलिंगडमध्ये ९२% पाणी असते, त्यामुळे ते शरीरात कधीही पाण्याची कमतरता भासू देत नाही. उन्हाळ्यात शरीराला पाण्याची खूप गरज असते अशा परिस्थितीत कलिंगड खाल्ल्याने शरीरातील पाण्याची गरज पूर्ण होऊ शकते. एवढेच नाही तर ते शरीराला आतून थंड ठेवते, ज्यामुळे उन्हाळ्यात उष्माघाताचा धोका कमी होतो. त्यात फॅट आणि कॅलरीज खूप कमी असतात. त्यात अशी अनेक वनस्पती संयुगे आढळतात, ज्यामुळे कर्करोगाचा धोका बऱ्याच प्रमाणात कमी होतो.

जमीन व हवामान:

मध्यम काळी पाण्याचा निचरा होणारी जमीन या पिकास योग्य असते. या पिकांकरीता जमिनीचा सामू ७.७ ते ७ योग्य असतो.

उष्ण व कोरडे हवामान आणि भरपूर सूर्यप्रकाश आवश्यक असतो. वेळीची वाढ होण्याकरीता २४ अंश सेल्सिअस ते २७ अंश सेल्सिअस तापमान उपयुक्त असते. तापमान कमी अधिक वाढ झाल्यास म्हणजेच १८ अंश सेल्सिअसच्या खाली व ३२ अंश सेल्सिअसच्या वर गेल्यास वेळीच्या वाढीवर व फळधारणेवर विपरीत परिणाम होतो. २१ अंश सेल्सिअस पेक्षा कमी तापमान असल्यास बियांची उगवण होत नाही.

लागवड हंगाम:

कलिंगडाची लागवड जानेवारी ते फेब्रुवारी महिन्यात केली जाते.

बियाण्याचे प्रमाण:

कलिंगडासाठी हेक्टरी २.७ ते ३ किलो बियाणे पुरेसे असते. पेरणीपूर्वी प्रती किलो बियाणास ३ ग्रॅम थायरम चोळावे.

पूर्वमशागत:

शेतास उभी आडवी नांगरणी करून ठेकळे फोडून काढावी व एक वखारणी द्यावी. शेतात चांगले कुजलेले १७ ते २० गाड्या शेणखत टाकावे. नंतर वखरणी करावी.

लागवड:

कलिंगड लागवड बिया टोकून करतात कारण त्यांची रोपे स्थलांतर सहन करू शकत नाहीत. लागवड खालील प्रकारे केली जाते.

रुंद गादी वाफ्यावर लागवड:

या पद्धतीत लागवड रुंद गादी वाफ्याच्या दोन्ही बाजूंना करतात. त्यामुळे वेल गादी वाफ्यावर पसरतो व फळे पाण्याच्या संपर्कात न येता खराब होत नाहीत. यासाठी ३ ते ४ मी. अंतरावर सरी पडून सरीच्या बगलेत दोन्ही बाजूंना १ ते १.७ मी. अंतरावर ३ ते ४ बिया टोक्याव्यात.

आळे पद्धत:

ठराविक अंतरावर आळे करून त्यात शेणखत मिसळून मध्यभागी ३-४ बिया टोकाव्यात.

सरी वरेबा पद्धत:

२ x ०.७ मीटर अंतरावर ३ ते ४ बिया टोकून लावाव्यात.

खते व पाणी व्यवस्थापन:

कलिंगडासाठी ७० किलो नत्र, ७० किलो स्फुरद व ७० किलो पालाश लागवडीपूर्वी द्यावा व लागवडीनंतर १ महिन्यांनी ७० किलो नत्राचा दुसरा हप्ता द्यावा.

जमिनीच्या मगदुराप्रमाणे पिकास पाणी द्यावे. वेळीच्या वाढीच्या काळात ७ ते ७ दिवसांच्या अंतराने व फळधारणा होऊन फळ वाढू लागल्यावर ८ ते १० दिवसांच्या अंतराने पाणी द्यावे. उन्हाळी हंगामात कलिंगडाला साधारणपणे १७ ते १७ पाल्या द्याव्या लागतात.

आंतरमशागत:

बी उगवून वेल पूर्ण वाढीला लागेपर्यंत आजूबाजूचे सर्व तण काढून रान भुसभुशीत ठेवावे. रानातील मोठे वाढलेले तण हातानी उपटून टाकावे. भारी जमिनीत बी पेरल्या नंतर पाणी देऊ नये. कारण अशा जमिनीत पाणी सुकल्यानंतर वरचा थर कडक होतो. अशा जमिनीस प्रथमतः पाणी देऊन वाफसा आल्यानंतर बी टोकावे.

कलिंगडाची महत्वाची वाण:**न्यू हॅम्प शायर:**

ही जात लवकर येणारी अंडाकृती असून साल पातळ हिरव्या रंगाची व त्यावर हिरवे पट्टे असणारी असून गर गडद लाल व गोड असतो.

आशियाई यामाटो:

ही जपानी जात असून मध्यम अवधीत तयारे होते. फळांचे सरासरी वजन ७ ते ८ किलो असते. फळ फिकट रंगाचे व गडद पट्टे असलेले असते. गर गडद गुलाबी व गोड असतो.

अर्का माणिक:

या जातीच्या फळांचा आकार अंडाकृती, साल पातळ हिरव्या रंगाची असून गडद हिरवे पट्टे असतात. फळाचे वजन ६ किलो पर्यंत असते. हेक्टरी उत्पादन ६०० विवंटल मिळते.

शुगर बेबी:

ही जात महाराष्ट्रात लोकप्रिय आहे. फळ मध्यम आकाराचे ४ ते ७ किलोचे असून फळाचा रंग हिरवा असून गर लाल अत्यंत गोड असून बिया लहान असतात.

अर्का ज्योती:

ही संकरित जात असून फळ मध्यम ते मोठ्या आकाराचे फिकट हिरव्या रंगाचे व गडद हिरवे पट्टे असलेले असून गर गडद गुलाबी व गोड असतो. ही जात साठवणूकीस व वाहतुकीस उत्तम आहे. हेक्टरी उत्पादन ८०० विवंटल मिळते.

याशिवाय दुर्गापुर केसर, पुसा बेदाणा या जाती लागवडीस योग्य आहेत.

रोग व्यवस्थापन:**केवडा:**

पानाच्या खालच्या बाजूला पिवळ्या भुरकट रंगाचे ठिपके दिसतात नंतर पानाचे देठ व फांद्यावर याचा प्रसार होतो.

उपाय:

डायथेन झेड-७८ ०.२% तीव्रतेची फवारणी करून हा रोग आटोक्यात आणता येईल.

भुरी:

या रोगाची सुरवात पानापासून होते. पानाच्या खालच्या बाजूस पिठासारखी बुरशी वाढते. नंतर ती पानाच्या पृष्ठभागावर वाढते त्यामुळे पाने पांढरी दिसतात. रोगाचे प्रमाण वाढल्यावर पाने पिवळी पडून गळतात.

उपाय:

डीनोकॅप किंवा कार्बेन्डॅझिम हे औषध ९० लिटर पाण्यात १० ग्रॅम या प्रमाणात मिसळून फवारावे. नंतर दर १५ दिवसांनी २ ते ३ वेळा फवारावे. नंतर दर १५ दिवसांनी २ ते ३ वेळा फवारणी करावी.

मर:

हा बुरशीमुळे होणारा रोग असून पिक फुलावर असताना या रोगाचा प्रादुर्भाव होतो. पाने पिवळी पडतात. फुलगळ होऊन वेल निस्तेज दिसतात व कालांतराने मरतात.

उपाय:

हा रोग जमिनीतील बुरशीमुळे होतो. त्यामुळे पेरणीपूर्वी १ किलो बियाण्यास ३ ग्रॅम थायरम जोळावे.

कीड व्यवस्थापन:**तांबडे भुंगे:**

बी उगवून अंकुर वर आल्यावर त्याच्यावर नारंगी तांबड्या रंगाचे भुंगेरे उपजीविका करतात.

फळमाशी:

या माशीच्या अळीमुळे पिकाचे नुकसान होते. माशी फळांच्या सालीत अंडे घालते. त्यामुळे आळी फळातील गर खाते त्यामुळे फळे सडतात.

उपाय:

कीड लागलेली व खाली पडलेली फळे नष्ट करावीत. पिकावर व जमिनीवर मॅलॅथीऑन या औषधाचा १ % तीव्रतेचा फवारा मारावा.

मावा:

हिरव्या किंवा काळ्या रंगाचे बारीक किडे पानातील रस शोषून घेतात त्यामुळे पाने पिवळी पडून मलूल पडतात.

उपाय:

किड दिसल्यास मॅलॅथीऑन हे औषध ०.१ % या प्रमाणात फवारावे.

काढणी:

कलिंगड काढणी फळ पुर्ण पिकल्यावर करतात. नदीच्या पात्रातील फळे बागायतीपेक्षा थोडी लवकर तयार होतात. बी पेरल्यापासून ३ ते ३.५ महिन्यात काढणी सुरु होते व ३ ते ४ आवड्यात पुर्ण होते. आकार व रंगावरून फळांची पक्वता ठरविणे कठीण आहे. फळ तयार झाल्याची काही लक्षणे खालीलप्रमाणे आहेत:

- कलिंगडात देठाजवळ बाळी (टेन्दरील) सुकली की ते तयार झाले असे समजावे.
- तयार फळ हाताने ठोकून पाहिल्यास 'बद' असा आवाज येतो. मात्र कच्चे असल्यास धातूच्या वस्तू ठोकल्यावर निघतो तसा आवाज येतो.
- कलिंगडाच्या जमिनीला स्पर्श करणाऱ्या भागाचा पंधुरका रंग बदलून तो पिवळसर झाल्यास फळ तयार झाले असे समजावे.

उत्पादन:

हेक्टरी उत्पादन २५० ते ३०० विवंटल येते.

